

Nr 120.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående understöd till läroverksadjunkten P. E. F. Ågren; given Stockholms slott den 14 februari 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att medgiva,

att från reservationsanslaget till de allmänna läroverken må till adjunkten vid realskolan i Arvika Per Erik Ferdinand Ågren utgå ett understöd för en gång å 1,500 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER.
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN.

Angående
 understöd till
 läroverks-
 adjunkten
 P. E. F.
 Ågren.

Föredragande departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:
 Hos Kungl. Maj:t har adjunkten vid realskolan i Arvika Per Erik Ferdinand Ågren gjort ansökning om framställning till riksdagen om beviljande av ersättning till honom för viss förlust, som han genom oriktigt förfarande av domkapitlet i Härnösand ansåge sig hava lidit.

Det är ej första gången denna fråga bragts inför Kungl. Maj:t. Redan år 1916 gjorde nämligen Ågren liknande ansökning, vilken av honom nu återopats. I sistnämnda ansökning anförde Ågren i huvudsak följande:

Efter avlagda examina och genomgången provår hade jag år 1881 i övrigt fullgjort fordringarna för lönetursberäkning vid statens allmänna läroverk enligt cirku-läret den 1 juni 1877 men icke villkoret av prov för att kunna till adjunkt eller kollega vid sådant läroverk utnämnas.

I anledning härav anhöll jag, som då hade mitt hemvist i Umeå, den 18 augusti 1881 hos domkapitlet i Härnösand att för lönetursberäkning få avlägga dylikt prov under då instundande hösttermin, men förklarade domkapitlet sig enligt gällande läroverksstadga »sakna befogenhet» att medgiva mig provets avläggande, då jag icke var sökande till någon ledig lärarsysla.

Detta avslag på min ansökan var så mycket märkligare, som författningarna medgävo dess beviljande och dessutom prejudikat i liknande fall redan år 1877 var givet bl. a. genom chefens för ecklesiastikdepartementet ämbetsskrivelse till domkapitlet i Karlstad den 16 november 1877 och genom att dylika prov i enahanda syfte allmänt fingo avläggas inför andra rikets stiftsmyndigheter.

Under sådana förhållanden ingick jag, som den tiden tjänstgjorde som vikarie-
rande adjunkt vid folkskoleseminariet i Umeå, till Kungl. Maj:t med anhållan att få avlägga nämnda prov i Härnösand.

I kungl. brev till domkapitlet i Härnösand den 11 november 1881 meddelades till dess kännedom, att författningarna icke innefattade hinder för domkapitlet att medgiva mig provets avläggande, och skulle jag genom dess försorg härom under-
rättas.

Kungl. Maj:ts bekräftelse på denna för mig så ytterst viktiga angelägenhet om en rätt, som redan i mer än tre år förut tillkommit andra, som fullgjort sina prestanda för lönetursberäkning, underlät emellertid domkapitlet att delgiva mig förr än efter höstterminens slut nämnda år.

Hade nu domkapitlet genast i enlighet med den gjorda framställningen och utan förståndigande bifallit min första ansökan eller åtminstone i tid delgivit mig Kungl. Maj:ts tolkning av gällande lag, skulle det stått mig efter vunnen kompetens fritt att genom att för näst därpå följande vårtermin hava tagit anställning vid allmänt läroverk eller tvåklassig pedagogi beräkna lönetur från början av år 1882 enligt ovan nämnda cirkulär.

Härigenom har jag utan eget förvållande lidit en löneförlust, som vid 1915 års slut med ränta på ränta efter sex procent kan uppskattas till 9,932 kronor och 75 öre.

I andra lönegraden uppflyttades jag nämligen först 1889, i tredje lönegraden 1893, i fjärde 1898 och i femte 1903.

Hade vidare domkapitlet i Härnösand den 22 december 1882 enligt och utan förbiseende av gällande lag och författningar utnämnt mig, den ende kompetente sökanden till den ordinarie adjunktsbefattning, vartill jag på grund av besvär genom Kungl. Maj:ts dom den 27 april 1883 utnämndes, så skulle jag, då min tjänstgöring i så fall förlagts till Luleå högre allmänna läroverk under hela kalenderåret 1883, från och med början av detta år fått beräkna lönetur enligt åberopade cirkulär.

Den löneförlust, som härigenom tillskyndats mig, uppgick vid 1915 års slut enligt samma beräkningsgrund till 2,555 kronor och 85 öre.

Den rätt, som jag genom ovan anförda upprepade fel av domkapitlet i Härnösand gått förlustig, har jag visserligen hela tiden varit medveten om och haft känn-
ning av, men dels har den förlust, som i berörda avseende drabbat mig, ej förr än efter sista löneuppflyttningen år 1903 kunnat till sitt belopp bestämmas, och dels har jag ej så starkt påmint därom förr än nu, då jag i dessa dyra tider har att försörja — förutom hustru — åtta barn, som alla utom det yngsta är i skolåldern, och för

vilkas fortsatta skolgång jag nödgas ha min familj boende i Göteborg, under det jag själv för min tjänst är hänvisad till vistelse i Arvika.

Ågren hemställde fördenskull om gottgörelse för ifrågavarande förluster med det belopp Kungl. Maj:t kunde finna med rättvisa och billighet överensstämmande.

Vid Ågrens ansökning voro fogade avskrifter av åtskilliga handlingar, som styrkte de av honom i hans skrift lämnade uppgifterna.

Efter det infordrade utlåtanden i ärendet avgivits av domkapitlet i Härnösand och av läroverksöverstyrelsen, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 17 juni 1916 ansökningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

För att i viss del belysa de anspråk på ersättning, som Ågren på nu nämnt sätt framställt, torde jag böra något närmare omnämna de förhallanden, som föranlett den situation, vari Ågren råkat.

Som bekant erfordrades enligt tidigare gällande bestämmelser för behörighet till ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk, att vederbörande avlagt godkänt undervisningsprov. Föreskrifter om dylikt prov voro lämnade i stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878. Avläggandet av undervisningsprov var emellertid av vikt för lärarna även av annat skäl. Sådant prov erfordrades nämligen jämväl för rätt till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad. Jag ber här få erinra om att före ikraftträdandet av den av 1904 års riksdag beslutade löneregleringen för lärarna vid de allmänna läroverken sådan lärare ägde rätt att under vissa villkor för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo även sin tjänstgöring som extra ordinarie lärare. Härom meddelades, i enlighet med av riksdagen fattat beslut, föreskrifter genom Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1877, varvid förordnades, att filosofie kandidat eller filosofie doktor, vilken i behörig ordning genomgått den provårskurs, som för anställning vid statens elementarläroverk vore eller kunde varda föreskriven, samt i övrigt fullgjort stadgade villkor för att kunna till lektor, adjunkt eller kollega vid sådant läroverk utnämnas, finge vid skeende befordran räkna sig till godo den tid, han från och med året näst efter berörda villkors fullgörande såsom extra ordinarie lärare tjänstgjort vid statens elementarläroverk eller tvåklassiga pedagogier, så framt hans förenämnda tjänstgöring varit väsentligen lika med den, som ålåg lektor, adjunkt eller kollega vid dylika läroverk. I de här omnämnda villkoren ingick, såsom jag nyss erinrat, att vederbörande avlagt godkänt undervisningsprov.

Såsom Ågren i sin förut återgivna, år 1916 ingivna ansökning framhållit, kunde ifrågavarande, för behörighet till ordinarie ämneslärarbefattning föreskrivna undervisningsprov få avläggas även utan ansökning till särskild tjänst.

Enligt vad som framgår av de vid Ågrens senast ingivna framställning fogade avskrifter, har Ågren sedermera på annan väg gjort försök att vinna den önskade gottgörelsen. I sådant syfte ingav Ågren år 1917 till riksdagens justitieombudsman en skrift, däri han, med anförande av den av honom år 1916 till Kungl. Maj:t ställda ansökningen, hemställde om förnyad prövning av hans ersättningsfråga och om vidtagandet av de åtgärder, som därav kunde föranledas.

Enligt en av Ågren i ärendet företedd avskrift av utdrag av justitieombudsmannens diarium den 12 februari 1917 utlät sig justitieombudsmannen, att av Kungl. Maj:ts i ärendet åberopade beslut väl framginge, att domkapitlet i Härnösand, på sätt läroverksöverstyrelsen framhållit, förfarit oriktigt i angivna hänseende, men enär preskription för länge sedan inträtt i fråga om domkapitlets berörda förfarande, samt därå i varje fall icke kunde grundas sådan skadeståndsskyldighet, som av klaganden avsåges, funne justitieombudsmannen klagomålet ej förtjäna avseende.

Jämväl riksdagen har vid ett tidigare tillfälle haft Ågrens sak till prövning. Inom första kammaren väcktes nämligen vid 1918 års lagtima riksdag en motion, däri hemställdes, att riksdagen med hänsyn till den förlust, Ågren lidit genom felaktigt förfarande av en statens myndighet av sådan art, att det numera på grund av ändrad lagstiftning icke vidare kunde förekomma, varigenom risken för farliga konsekvenser av ett eventuellt bifall uteslötes, för sin del ville bevilja ett anslag av 1,500 kronor att utgå som gratifikation åt bemälda Ågren. Motionen avstyrktes emellertid av statsutskottet, som fått densamma till behandling, och riksdagen fattade sitt beslut i enlighet med utskottets förslag.

I sin till Kungl. Maj:t senast ingivna skrift har Ågren, såsom jag nyss omnämnt, åberopat vad sålunda förekommit och för övrigt i det hela anfört samma omständigheter, som av honom framhållits i förutnämnda, år 1916 ingivna ansökning.

I ärendet hava infordrade utlåtanden avgivits, den 9 augusti 1918 av läroverksöverstyrelsen — som, då inga nya omständigheter framkommit, vilka kunde föranleda styrelsen att ändra sin förut i frågan intagna ståndpunkt, funnit sig icke kunna tillstyrka bifall till ansökningen — samt den 23 september 1918 av statskontoret. Sistnämnda myndighet har yttrat följande:

Sitt ifrågavarande ersättningsanspråk grundar sökanden dels därpå, att han, som år 1881 tjänstgjorde såsom vikarierande adjunkt vid folkskoleseminariet i Umeå, i följd av domkapitlets i Luleå*) avslag å hans i augusti nämnda år gjorda anhållan att få avlägga undervisningsprov samt sedermera genom domkapitlets dröjningsmål med delgivningen av det den 11 november 1881 meddelade beslut, varigenom Kungl. Maj:t förklarade hinder icke möta för provets avläggande, beröfvats tillfälle att under år 1881 avlägga sådant prov och därigenom möjlighet att räkna sig året 1882 tillgodo för lönetursrätt, dels ock därpå att, sedan han jämte två andra anmält sig såsom sökande till en ledig adjunkts-tjänst vid Luleå högre allmänna läroverk, domkapitlet genom att den 22 december 1882 till tjänsten utnämna en av hans medsökande, vilken icke hade föreskriven kompetens, varit vållande till att sökanden, som sedermera efter besvär blev av Kungl. Maj:t den 27 april 1883 utnämnd till tjänstens innehavare, icke fått räkna sig lönetur tillgodo från 1883 års början.

Vad nu först angår domkapitlets beslut i fråga om adjunktstjänstens tillsättande torde det vara uppenbart, att sökanden icke kan därpå grunda något anspråk på ersättning, vare sig av de i beslutet deltagande eller av statsverket, lika litet som andra tjänstemän, vilka erhållit sin tjänst först efter överklagande av underordnad myndighets beslut, kunna härigenom få några befogade anspråk på gottgörelse för försenad befordran.

Ej heller kan den felaktighet i avseende å tolkningen av gällande författningar, vartill domkapitlet gjort sig skyldigt vid avslaget å sökandens begäran om provs avläggande, anses vara av beskaffenhet att kunna föranleda någon ersättningsskyldighet för domkapitlets ledamöter och således ännu mindre för statsverket.

Men om sökanden, såsom han uppger, blivit i följd av domkapitlets underlåtenhet att i tid delgiva honom Kungl. Maj:ts ovanberörda, den 11 november 1881 meddelade beslut, hindrad att avlägga undervisningsprov under höstterminen 1881, kan måhända något större fog anses förefinnas för hans ersättningsanspråk på grund av denna försummelse av domkapitlet. I ärendet är emellertid ej visat att domkapitlet erhållit del av Kungl. Maj:ts beslut så tidigt, att undervisningsprov kunnat anordnas redan under höstterminen. Och då i allt fall, även om sökanden avlagt sitt prov under nämnda termin, detta varit allenast en av de nödiga förutättningarna för att året 1882 skulle få för lönetur tillgodoräknas sökanden — härför fordrades nämligen därjämte att sökanden kunnat genast vid 1882 års ingång erhålla förordnande vid allmänt läroverk eller tvåklassig pedagogi — anser statskontoret att något rättsligt ersättningsanspråk icke kunnat av sökanden göras gällande, även om det framställdes före preskriptionstidens utgång.

Av det ovan anförda framgår, att enligt statskontorets mening någon lagligen grundad rätt till gottgörelse för minskning i löneförmåner aldrig för sökanden förefunnits och alltså icke heller kunnat genom preskription gå förlorad.

I betraktande härav synes det icke kunna ifrågakomma att bereda sökanden ersättning med ens tillnärmelsevis det belopp, vartill han med beräkning av ränta på ränta uppskattat sin förlust.

Vid behandling i riksdagens första kammare av en vid 1918 års riksdag väckt motion om en gratifikation åt Ågren av 1,500 kronor framhölls emellertid, att ömmande omständigheter här föreläge. Ågren vore fattig och hade mycket stor familj, bestående av hustru och nio barn, att underhålla; och nu hade han, såsom av frågans

*) Bör vara Härnösand.

historia framginge, så gott som ett helt liv gått och grämt sig över den orättvisa, som han ansåge sig ha lidit.

Även statskontoret anser billigt att från det allmännas sida något understöd beredes sökanden i anledning av den ogynnsamma situation i avlöningshänseende, vari han utan eget förvållande råkat. Några betänkliga konsekvenser härutav torde, i betraktande av de i detta fall föreliggande säregna omständigheterna knappast vara att befara; och får statskontoret fördenskull hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes i proposition föreslå riksdagen medgiva, att från reservationsanslaget till de allmänna läroverken må till Ågren utgå ett understöd till det belopp, som föreslogs i förenämnda motion eller 1,500 kronor.

Av den utredning, som i ärendet blivit förebragt, synes det mig framgå, att Ågren icke kan göra gällande något lagligen grundat anspråk på skadeersättning. Emellertid kunna enligt min uppfattning antagliga skäl anföras för att offentlig myndighets åtgöranden i viss mån ofördelaktigt inverkat på Ågrens ställning i avlöningshänseende, vadan det synes mig billigt, att något understöd gives honom från det allmännas sida. Så mycket hellre torde detta böra ske, som Ågren sedan länge levat i tryckta ekonomiska omständigheter och har många oförsörjda barn.

Departement-
schefen.

Under vanliga förhållanden skulle jag känt tvekan att tillstyrka en framställning av denna art, särskilt med tanke på de konsekvenser, som ett bifall skulle kunna medföra. I detta fall har likväl en dylik anledning till tvekan ej förefunnits, enär de omständigheter, som här föreligga, dels kunna sägas hava i och för sig varit mycket säregna, dels betingats av bestämmelser, som för länge sedan upphört att vara gällande, varför en upprepning knappast torde vara möjlig.

Statskontorets förslag synes mig innebära en tillfredsställande lösning, och jag ansluter mig därtill.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att medgiva,

att från reservationsanslaget till de allmänna läroverken må till adjunkten vid realskolan i Arvika Per Erik Ferdinand Ågren utgå ett understöd för en gång å 1,500 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hemming Gadd.